

Pažaislio vienuolyno istorija „grįžta“ į Lietuvą

Gintaras Dručkus

Kristina Stanišauskė

Kauno apskrities archyvas

2015 metų birželio 24– liepos 3 dienomis trijų Kauno apskrities archyvo archyvarų darbo grupė lankėsi Gruzijoje. Pagrindinis apsilankymo tikslas – identifikuoti lituanistinių dokumentinių paveldą, saugomą Gruzijos valstybės archyvuose.¹

Pagal galimybes Kauno apskrities archyvas (toliau - Archyvas) jau keleri metai nuosekliai vykdo lituanistinio dokumentinio paveldo paieškas kitų valstybių dokumentų saugyklose. Šiais metais, gavus finansavimą iš Lietuvos kultūros tarybos buvo surengta trijų Archyvo darbuotojų išvyka į Gruzijos nacionalinį archyvą.

Kauno apskrities archyvo darbuotojų vizitas Gruzijos nacionaliniame archyve

Gruzijos nacionalinio archyvo ištakos siekia 1878-uosius, kai prie Kaukazo armijos štabo buvo įsteigtas karo istorijos skyrius. Maždaug tuo pačiu metu karo istorija Kaukazo regione susidomėjo ir Raštingumo puoselėjimo tarp gruzinų draugija (RPGD). Draugijos narių pastangų dėka iš įvairių Gruzijos vietų buvo pradėti rinkti įvairūs dokumentai, susiję su karo istorija. Pradėtą darbą netrukus sutrikdė žymaus to meto Gruzijos nacionalinio atgimimimo veikėjo, rašytojo ir poeto Iljos Čavčavadzės mirtis 1907-aisiais, sumenkęs RPGD finansavimas, kol

---

¹ Autoriai taria nuoširdžius padėkos žodžius dr. Ramojui Kraujeliui ir dr. Mindaugui Pakniui savo patarimais ir nuorodomis palengvinusiems mūsų darbą Gruzijos nacionaliniame archyve.

galiausiai visiškai nutraukė prasidėjęs I Pasaulinis karas. Saugumo sumetimais surinkta istorinė medžiaga buvo perkelta į Šiaurės Kaukazą.²

Atkūrus Gruzijos Nepriklausomybę (1918 m. gegužės 26 d.), buvo susirūpinta po visą šalį išsibarsčiusių archyvinių dokumentų surinkimu į vieną vietą. Jau tų pačių metų birželį įsteigta komisija, kurios vienas pagrindinių uždavinių buvo surinkti Gruzijos teritorijoje esančius dokumentus, susijusius su I Pasauliniu karu. Komisijos ataskaitoje buvo pabrėžtas būtinumas kaupti archyvinių dokumentų fondus ir steigti archyvus.

Šiuolaikinio Gruzijos valstybės (nacionalinio) archyvo įsteigimo data laikoma 1920 metų balandžio 23 diena, kai priėmus atitinkamą įstatymą buvo įsteigtas Centrinis mokslinis archyvas (CMA). Jo pagrindą sudarė Gruzijos teritorijoje veikusios valdžios ir valdymo institucijų dokumentai. Dėl prasidėjusio I Pasaulinio karo saugumo sumetimais 1914-aisiais CMA saugoti dokumentai buvo perkelti į keletą Kaukazo miestų – Vladikaukazą, Kubanę, Kizlyarą ir Georgijevską. Maždaug tuo pačiu metu buvo įsteigti Karo istorijos archyvas, Senųjų aktų archyvas, Revoliucijos istorijos archyvas ir Teisės aktų archyvas. 1939-aisiais visi šie archyvai buvo sujungti į vieną – Gruzijos valstybės istorijos archyvą.³

2004 metais buvo įsteigtas Gruzijos archyvų valstybės departamentas, pavaldus Gruzijos Respublikos Teisingumo ministerijai. Dar po kelerių metų, 2007-aisiais, vietoj iki tol veikusios departamento buvo įsteigtas Gruzijos nacionalinis archyvas (GNA), pavaldus Teisingumo ministerijai.⁴

Šiuo metu Gruzijos nacionalinis archyvą sudaro paties GNA skyriai bei padaliniai, Gruzijos nacionalinis istorijos archyvas (toliau – GNIA), Centrinis šiuolaikinės istorijos archyvas, Centrinis audiovizualinių dokumentų archyvas (CADA), Centrinis Kutaisio archyvas, vienas teritorinis GNA padalinys – Centrinis Tbilisio archyvas, vienuolika regioninių archyvų, vienuolika vietinių (lokalinių) archyvų ir dvidešimt trys vietinės GNA atstovybės. Archyvų

---

² Žr. History of the Central Historical Archive. – Prieiga per internetą: http://www.archives.gov.ge/en/Histori_of_Central_Historical_Archive. Žiūrėta: 2015-08-24; Ilija Chavchavadze. – Wikipedia. – Prieiga per internetą: https://en.wikipedia.org/wiki/Ilija_Chavchavadze. Žiūrėta: 2015-08-24.

³ Ten pat.

⁴ Žr. Historical background of National archives of Georgia. – Prieiga per internetą: <http://www.archives.gov.ge/en/history>. Žiūrėta: 2015-08-24.

paslaugos taip pat teikiamos dvylikoje Nacionalinės gyventojų registro agentūros skyrių visoje Gruzijoje.⁵

GNIA saugomų archyvinių dokumentų chronologinės ribos – nuo IX a. Iki 1990-ųjų. Saugoma 1 mln. 720 817 saugojimo vienetų dokumentų, suskirstytų į 865 fondus. Iš to skaičiaus 45 fondai – asmenų.⁶ Tarp pastarųjų yra ir Lietuvai reikšmingas Gruzijos patriarcho Kiriono II asmens fondas.

CADA (įsteigtas 1944 m.) saugoma per 500 000 fotografijų, apie 20 000 garso įrašų ir beveik 35 000 vaizdo dokumentų (filmuotos medžiagos).⁷

Manytume, kad tyrinėtojų dėmesio vertas ir Centrinis Kutaisio archyvas, kuriame saugomi įvairūs XIX-XX a. Vakarų Gruzijos valdžios įstaigų ir institucijų dokumentai (Kutaisio miesto valdybos, chr. ribos 1875-1919 m.; Kutaisio gubernatoriaus kanceliarijos, chr. ribos 1846-1916 m.; Kutaisio provincijos valdybos, chr. ribos 1846-1918 m.; Kutaisio kilmingųjų atstovų susirinkimo, chr. ribos 1837-1917 m.; Imeretijos vyskupijos kanceliarijos, chr. ribos 1819-1921 m.; Kutaisio klasikinės gimnazijos, chr. ribos 1850-1921 m. ir kt.). Iš viso – 434 043 saugojimo vienetai nuolatinio saugojimo dokumentų, suskirstytų į 1419 fondus. Be šių dokumentų archyve dar saugoma 224260 saugojimo vienetai nenuolatinio saugojimo personalo dokumentų (1253 fondai) ir apie 5000 fotonuotraukų.⁸

Ankstyviausi žinomi dokumentai, liudijantys istorinius Lietuvos – Gruzijos ryšius, siekia XV-ojo amžiaus vidurį. Lietuvos Metrikoje užfiksuotas 1465 metų kovo 10 dienos įrašas, kuriame minimi Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kazimiero Jogailaičio dvare apsilankę tuometinės Iberijos karaliaus Bagrato IV-ojo pasiuntiniai, vykstantys į Ispaniją įkalbėti Ispanijos karalienę Elžbietą surengti kryžiaus žygį prieš osmanus, 1453 metais nukariavusius Konstantinopolį.⁹

---

⁵ Žr. National Archives of Georgia. Management – Prieiga per internetą: <http://www.archives.gov.ge/en/management>. Žiūrėta: 2015-08-24.

⁶ Žr. National Archives of Georgia. History of the Central Historical Archive. – Prieiga per internetą: http://www.archives.gov.ge/en/History_of_Central_Historical_Archive. Žiūrėta: 2015-08-24.

⁷ Žr. National Archives of Georgia. Central Archive of Audio- Visual and Film Documents. History. – Prieiga per internetą: <http://www.archives.gov.ge/en/istoria>. Žiūrėta: 2015-08-24.

⁸ Žr. National Archives of Georgia. Kutaisi Central Archive. – Prieiga per internetą: http://www.archives.gov.ge/en/istoria_kutaisi. Žiūrėta: 2015-08-24.

⁹ Žr. Lietuvos Respublikos ambasados Gruzijos Respublikoje interneto puslapį „Lietuviški pėdsakai Gruzijoje“. Prieiga per internetą <https://ge.mfa.lt/ge/lt/dvisalis-bendradarbiavimas/lietuviski-pedsakai-gruzijoje>. Žiūrėta: 2015-08-22.

Iš vėlesnių įrašų žinomas italo keliautojo Pietro della Valle 1627 metais rašytas laiškas popiežiui Urbonui VIII, kuriame minimas Lietuvos ir Lenkijos karaliaus Zigmanto Vazos susirašinėjimas su Dadianių ir Gurielių šeimų kunigaikščiais, kalbama apie prekybą iš Artimųjų Rytų per Juodąją jūrą ir Lietuvos-Lenkijos valstybę su Vakarų Europa.¹⁰

Lietuvių bendruomenė Kaukazo regione ypač išaugo XIX a. – XX a. pr. Dalis lietuvių čia apsigyveno atvykę kaip carinės armijos šauktiniai, dalis – kaip tarnautojai (ypač – geležinkieliečiai), tačiau bene didžiausioji dalis lietuvių čia pateko kaip pasipriešinimo carinei Rusijai aukos, ypač – po 1830-1831 m. sukilimo. Dalis jų pabėgo į Persiją, tačiau didžioji jų dalis liko Kaukaze.

Iš žymesniųjų lietuvių, kurių gyvenimas susijęs su Gruzija, galima paminėti 1830-1831 metų sukilimo dalyvį Juozapą Chodzką (1800-1881 m.). Šis Vilniaus universiteto auklėtinis, talentingas geografas ir geodezininkas į Gruziją atvyko 1840 metais. Apsigyveno Tbilisyje, vadovavo Kaukazo žemių matavimo komitetui. Jis ypač nusipelnė tuo, kad keliolika metų keliaudamas po Kaukazo kalnus tiksliai nustatė 1386 taškų (viršukalnių) geografinę padėtį ir aukštį virš jūros lygio – taip vadinamąją Užkaukazės trianguliaciją. Tai buvo pirmasis išsamus geodezinis ir geografinis Kaukazo tyrimas, kurio pagrindu buvo sudarytas smulkus Kaukazo žemėlapis; kelių inžinierių, dramaturgą, publicistą, spėjamą pirmosios lietuviškos pjesės „Amerika pirtyje“ autorių Antaną Vilkutaitį-Keturakį. 1891-aisiais baigęs Peterburgo Kelių institutą, buvo paskirtas kelių inžinieriumi į Gruziją ir čia praleido daugiau kaip dešimt metų (1891-1902 m.). 1893-1894 metais vadovavo geležinkelio atkarpos į Bordžomį tiesimui. Dveji metai, praleisti įstabaus grožio Bordžomio slėnyje, jam tapo puikiu įkvėpimo šaltiniu: būtent čia buvo parašyti brandžiausi A. Vilkutaičio-Keturakio kūriniai; atitarnavusio lietuvių kareivio šeimoje Gruzijoje gimusį žinomą lietuvių poetą ir vertėją, Šota Rustavelio poemos „Karžygys tigro kailiu“ vertėją Joną Graičiūną (1903-1994 m.); keletą metų Gruzijoje dirbusį veterinarijos gydytoją Joną Bielkevičių (1871-1947 m.), kuris grįžęs į Lietuvą 1924 metais buvo paskirtas vadovauti Kauno valstybinei bakteriologinei laboratorijai; poetą ir knygnešį Igną Bitaitį (1876-1900 m.); plačiai žinomų „Kaukazo legendų“ autorių, farmacininką ir rašytoją Antaną Žukauską-Vienuolį (1882-1957 m.), kuris keletą metų (1903-1905 m.) dirbo vienoje iš tuometinio Tifliso (dab. Tbilisis) vaistinių, kurį laiką netgi buvo įkalintas už dalyvavimą anticarinėje veikloje; 1905-aisiais, pakviestas mecenatės ir šeimos bičiulės Bronislavos Volmanienės, Kaukaze lankėsi

---

¹⁰ Ten pat.

ir Mikalojus Konstantinas Čiurlionis. Jis ne tik gydėsi, bet ir keliavo po apylinkes, kopė į Kazbegio kalną ir kt.

XX a. pradžioje lietuvių bendruomenė Kaukaze tapo itin skaitlinga. Tbilisyje gyvenančių lietuvių diaspora išsiskyrė tarp kitų to meto Rusijoje buvusių lietuvių bendruomenių ne tik gausumu, bet ir išsilavinimu. Tai liudija kad ir toks faktas: kai panaikinus spaudos draudimą (1905 m.) Petras Vileišis pradėjo leisti pirmąjį lietuvišką dienraštį „Vilniaus žinios“, Kaukaze laikraštį užsprenumeravo 162 prenumeratoriai (palyginimui: Maksvoje – 38, Odesoje – 23, Peterburge – 139, o visoje Amerikoje – tik 128).¹¹

Lietuvių skaičius Gruzijoje ypač išaugo I-ojo Pasaulinio karo metais, kai šį regioną užplūdo lietuviai karo pabėgėliai ir kariai, mobilizuoti į Rusijos armiją ir pasiųsti į Kaukazo frontą. Pavyzdžiui, yra žinoma, kad žymus Nepriklausomos Lietuvos karo ir politikos veikėjas generolas Stasys Raštikis 1917 metais baigė Tiflisio karo mokyklą, kariavo Kaukazo fronte.¹² Deja, su I Pasauliniu karu, taigi – ir su Tiflisio karo mokykla, ir su Kaukazo fronte kovojusiais lietuviais susiję dokumentai Gruzijoje neišliko. Mūsų žiniomis, jų reikia ieškoti Rusijoje ir, visų pirma – Rusijos valstybės Karo istorijos archyve (RVKIA) Maskvoje.

1917 metų balandį Tbilisio lietuviai išsirinko „Nacionalinę Tarybą“, kurios pirmininku tapo 4-osios berniukų gimnazijos matematikos mokytojas Pranas Dailidė. 1917 m. gruodžio 27-30 dienomis Tbilisyje įvyko Kaukazo lietuvių suvažiavimas. Suvažiavimo dalyviai (dalyvavo 21 atstovas) įkūrė Kaukazo lietuvių komitetą, komiteto prezidiumą (garbės pirmininkas – P. Vileišis, pirmininko pavaduotojas – P. Dailidė, skeretoriai – B. Steponavičius ir S. Jazdauskas). 1918 m. birželio 2 d. Kaukazo lietuvių komitetas nutarė kreiptis į Lietuvos Tarybą, kad būtų įkurta oficiali Lietuvos atstovybė Užkaukazėje. 1918 m, liepos 23 d., po susitikimo su Lietuvos valstybės vadovu Antanu Smetona, kuriame buvo apibūdinta Kaukaze gyvenančių lietuvių padėtis, Pranas Dailidė buvo įgaliotas kaip Lietuvos atstovas rūpintis visais tautiečiais,

---

¹¹ Išsamiau žr. Lietuvos Respublikos ambasados Gruzijos Respublikoje interneto puslapį „Lietuviški pėdsakai Gruzijoje“. Prieiga per internetą <https://ge.mfa.lt/ge/lt/dvisalis-bendradarbiavimas/lietuviski-pedsakai-gruzijoje>. Žiūrėta: 2015-08-23.

¹² Žr. Stasys Raštikis. – Vikipedija. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/Stasys_Ra%C5%A1tikis. Žiūrėta:2015-08-23.

atsidūrusiais Kaukaze. 1918 m. rugpjūčio 30 d. jis buvo akredituotas prie Gruzijos Vyriausybės kaip Lietuvos valstybės atstovas.¹³

Deja, reikia pripažinti, kad turimos žinios apie lietuvių bendruomenės Kaukazo regione istoriją kol kas dar yra gana kuklios. Nepelnytai istorijos ūkuose nugrimzdusi mūsų Tautos istorijos dalis vis dar laukia savo tyrinėtojų.

Pagrindinis komandiruotės tikslas buvo peržiūrėti Gruzijos patriarcho Kiriono II fondą, saugomą Gruzijos nacionaliniame istorijos archyve (toliau – GNIA) ir identifikuoti su Pažaislio vienuolyno istorija susijusius dokumentus.

Kaip žinome, likimas Pažaislio vienuolyno archyvui nebuvo itin palankus - su vienuolyno istorija susiję dokumentai pasklidę po įvairias ne tik Lietuvos, bet ir Lenkijos, Rusijos ir net Gruzijos archyvinių dokumentų saugyklas.

Tai, kad Gruzijos nacionaliniame archyve yra saugomi su Pažaislio kamaldulių vienuolyno istorija susiję dokumentai, besidomintiems šio Lietuvos baroko šedevro istorija nebuvo paslaptis. Dokumentų buvimo faktą patvirtino kolegos archyvarai, lankęsi Gruzijos nacionaliniame archyve 2009-aisiais, dar po kelerių metų čia lankęsis istorikas Mindaugas Paknys.

Pažaislio vienuolyno istoriją liudijančių dokumentų patekimo į Gruzijos nacionalinį archyvą istorija susijusi su Gruzijos patriarcho Kiriono II vardu ir siekia praėjusio šimtmečio pradžią.

Pats Kirionas (pasaulietinis vardas ir pavardė – Georgijus Sadzaglišvilis) gimė 1855 m. lapkričio 10 dieną tuometiniame Tiflise. Pagal vyrišką liniją jo senelis Gavrilas ir tėvas Jeronimas buvo dvasiškiai.¹⁴

Sadzaglišvilių šeima kilusi iš centrinės Gruzijos. Jų gimtasis kaimas – Nikozi. Pradinį išsilavinimą būsimasis patriarchas įgijo prie cerkvės veikusioje parapijinėje mokykloje Ananuri parapijoje. Jam besimokant toje cerkvėje dvasininku tarnavo jo tėvas. Mokslus Georgijus tęsė

---

¹³ Išsamiau žr. Lietuvos Respublikos ambasados Gruzijos Respublikoje interneto puslapį: „Gruzijos lietuvių bendrijos „Rūta“ istorija“. Autorius nenurodytas. Prieiga per internetą: http://ge.mfa.lt/uploads/ge/documents/Lietuviai_Gruzijoje/apie_Ruta.pdf. Žiūrėta: 2015-08-23.

¹⁴ V. Kiknadze. Krotki zarys zycisa i dzialalnosci katolikosa-patriarchy Kiriona II. – I. Czamanska. Dokumenty klasztoru oo. kamedulow z Pozajscia w panstwowym archiwum hisotrycznym w Tbilisi. Katalog. – Poznan, 2012, s. 11.

Gori miestelyje, vėliau – Tifliso dvasinėje seminarijoje, Kijevo dvasinėje akademijoje. Pastarąją baigė įgydamas teologijos kandidato laipsnį.¹⁵ Iš pradžių būsimasis patriarchas ėjo Odesos dvasinės seminarijos inspektoriaus padėjėjo pareigas, po to grįžo į Gruziją – dėstė teologiją Goryje, Kutaisyje, Tevalyje, Tbilisyje. Buvo aktyvus „Draugijos krikščionybei Kaukaze atkurti“ narys, jo pastangomis buvo atidaryta kelios dešimtys parapijinių mokyklų.¹⁶

Nežinia kaip toliau būtų susiklostęs būsimojo patriarcho likimas, jeigu ne tragiškas įvykis 1896-aisiais. Tais metais mirė jo žmona Salomė Tutberidzė ir mažametis sūnus Joramas. Po šios tragedijos Georgijus tapo vienuoliu ir įstojo į Kvatačevi vienuolyną pasirinkdamas vienuolišką Kiriono vardą. Tų pačių metų pabaigoje tapo to vienuolyno archimandritu. Nuo pat pirmųjų vienuolinio gyvenimo metų atsiskleidė jo domėjimasis senais rankraščiais ir dokumentais. 1898-aisiais Kirionas tapo Alaverdi - vienos iš dviejų tuo metu Gruzijoje buvusių vyskupijų – vyskupu.¹⁷

Iš pradžių naujojo vyskupo karjera klostėsi sėkmingai. Rūpinosi vienuolynų atstatymo darbais, 1901 metais buvo perkeltas į Gorio katedrą, apdovanotas Šv. Anos II-ojo laipsnio ordinu. Viskas staiga pasikeitė 1902-aisiais, kai netikėtai Kirionas buvo perkeltas į toli nuo Gruzijos esančią Kamenec Podolsko vyskupiją. Toks paskyrimas buvo tolygus tremčiai ir buvo siejamas su Kaukazo švietimo apygardos administratoriaus protojeriejaus Joano Vostorgovo vardu. Pastarasis išsilavinusio ir energingo dvasininko asmenyje įžvelgė konkurentą ir ėmėsi jį persekioti.¹⁸

Po kiek laiko vyskupas iš Kamenec Podolsko buvo perkeltas į Oriolą. Praleidęs Oriole dvejus metus, 1906-ųjų vasarį Kirionas grįžo į Gruziją - buvo paskirtas Suchumio vyskupu. Deja, neilgai trukus, vos po metų, Kirionas vėl patyrė tremtinio dalią. Šįkart – į vakarinę Rusijos imperijos pakraštį – Lietuvą.¹⁹

Kauno gubernijos atmintinėje knygelėje 1908-iesiems metams pažymėta tik tiek, kad „Jo Šventenybė Kirionas, Kauno vyskupas, Lietuvos pravoslavų vyskupijos vikaras“ buvo paskirtas į šias pareigas 1907-aisiais.²⁰ Kiriono II-ojo gyvenimo tyrinėtojas Važa (Vazha) Kiknadzė

---

¹⁵ Ten pat, p. 11-12.

¹⁶ Ten pat, p. 12.

¹⁷ Ten pat, p. 12.

¹⁸ Ten pat, p. 13.

¹⁹ Ten pat, p. 14.

²⁰ Духовное ведомство. Православное исповедание. - Памятная книжка Ковенской губернии на 1908 год., Ковна, с. 108. Leidimo data nenurodyta.

patikslina, kad į Kauną Kirionas II atvyko 1907 metų kovo 3 dieną.²¹ Kartu jis buvo paskirtas ir tuo metu jau pravoslavams perduoto Pažaislio vienuolyno archimandritu.²² Vos keliems mėnesiams praėjus jis jau rašė savo bičiuliui Josifui Čidžavadzei, kad labai susidomėjo turtingu Pažaislio archyvu.²³ Jo susidomėjimas Pažaislio vienuolyno istorija neužilgo (straipsnio parašymo data nurodyta 1907 m. gruodžio 24 d.) buvo vainikuotas gražia vaizdinga kalba parašytu straipsniu „Svensko varpas kamaldulių nelaisvėje“, kuris buvo paskelbtas jau minėtoje Kauno gubernijos atmintinėje knygelėje 1908-iesiems metams.²⁴

Minėtas straipsnis susideda iš dviejų dalių. Pirmojoje trumpai pristatomas pats Pažaislio vienuolynas, autorius neslepia savo susižavėjimo tiek pačiu vienuolynu, tiek ir jį supančia gamta. Antrojoje dalyje pasakojama, kaip Svensko (dabar – Brianskas) vienuolyno varpas pateko į Pažaislio vienuolyną ir kaip Napoleono kariai jį sunaikino. Pats straipsnis įdomus keliais aspektais. Visų pirma krinta į akis autoriaus pagarba Lietuvai, jos istorijai. Iš teksto matosi, kad rašydamas šį straipsnį Kirionas peržiūrėjo jam prieinamą isotrinę literatūrą ir šaltinius. Ypač įdomi jo nuoroda į Pažaislio vienuolyno metraštinę, kuris šiuo metu, regis, tyrinėtojams nėra žinomas.

Kas žino – jeigu Kirionui būtų buvę lemta ilgiau pasilikti Kaune – gal būtume sulaukę išsamios studijos apie šį baroko šedevrą. Tačiau jau 1908-ųjų pradžioje, nepaisant paties Kiriono prašymų Sankt. Peterburgo metropolitui Antonijui (Vadkovskiui) leisti grįžti į Gruziją, jis buvo perkeltas į vienuolyną netoli Charkovo be teisės laikyti mišias.

Netrukus Kirioną užklupo nauji nemalonumai. 1908 metų gegužės 28 dieną Tbilisyje savo rezidencijoje buvo nužudytas Gruzijos pravoslavų egzarchas Nikonas Sofijietis (1861-1908, Gruzijos egzarchu buvo 1906-1908 m.).²⁵ Kirionas buvo apkaltintas dalyvavimu nužudyje. Nepaisant visuomenės protestų, 1909-ųjų vasarį Kirionas buvo išstremtas į Mordoviją, į

²¹ V. Kiknadze. Krotki zarys zycisa i dzialalnosci katolikosa-patriarchy Kiriona II. – I. Czamanska. Dokumenty klasztoru oo. kamedulow z Pozajscia w panstwowym archiwum hisotrycznym w Tbilisi. Katalog. – Poznan, 2012, s. 14.

²² Ten pat, p. 14.

²³ Ten pat, p. 15.

²⁴ Епископ Кирион. Свенский колокол въ плену у камальдулов. - Памятная книжка Ковенской губернии на 1908 год., Ковна, с. 59-66. Leidimo data nenurodyta.

²⁵ V. Kiknadze. Krotki zarys zycisa i dzialalnosci katolikosa-patriarchy Kiriona II. – I. Czamanska. Dokumenty klasztoru oo. kamedulow z Pozajscia w panstwowym archiwum hisotrycznym w Tbilisi. Katalog. – Poznan, 2012, s. 17; I. Smolitsch. Geschichte der russischen Kirche: 1700-1917. , Leiden, 1964, s. 730. Prieiga per internetą: https://books.google.lt/books?id=2s4UAAAIAAJ&pg=PA730&lpg=PA730&dq=nikon+sofijskij&source=bl&ots=qJxyLNh_hl&sig=wB-IAUoVTJg34ogNjD7PJ1wubc&hl=en&sa=X&ved=0CB4Q6AEwAGoVChMIuJ2UvMnxwIVYSZyCh0Swa6#v=onepage&q=nikon%20sofijskij&f=false. Žiūrėta: 2015-09-12.

Sanaksarsko vienuolyną tuometinėje Tambovo vyskupijoje. Nepaisant labai griežtos regulos ir atšiaurių sąlygų, Kirionas nepalūžo. 1912 metais teisybė vis dėlto triumfavo: jam buvo panaikinti kaltinimai dalyvavus Nikono Sofijiečio nužudyme, o pats Kirionas perkeltas į Chersoną. Dar po kelerių metų, 1915-aisiais, jam buvo gražinta teisė atlikti religines apeigas, o jis pats paskirtas Vitebsko vyskupu.²⁶

1917-ųjų rugpjūtį Kirionas pagaliau grįžo į Gruziją. Galimai tai buvo susiję su tuo, kad 1917-ųjų kovo 12-tą (s.st.) Gruzijos dvasininkija paskelbė apie autokefalinės (savarankiškos) Gruzijos Bažnyčios įkūrimą. Tų pačių metų rugsėjį vykusiame I-ajame Gruzijos Bažnyčios susirinkime Gruzijos katalikosu-patriarchu, nugalėjęs savo varžovą vyskupą Leonidą, buvo išrinktas Kirionas. Jam buvo suteiktas titulas „Kirionas II, visos Gruzijos katalikosas-patriarchas“.

Nepraėjus nė metams, 1918-aisiais, naktį iš birželio 26 į 27-ąją, katalikosas-patriarchas Kirionas II buvo rastas nužudytas savo rezidencijoje Martkopi prie Tbilisio. Šalia negyvo patriarcho buvo rastas revolveris. Šį nusikaltimą iki šiol gaubia paslaptis...²⁷

Gruzijos nacionaliniame archyve saugomame Kiriono II-ojo fonde buvo peržiūrėti 711 su Pažaislio vienuolyno istorija susijusių saugojimo vienetų, iš kurių dėl 699 saugojimo vienetų (daugiau kaip 2000 vaizdų) buvo sutarta su Gruzijos nacionalinio archyvo vadovybe, kad jie bus nuskenuoti ir perduoti Kauno apskrities archyvui. Tokiu būdu praėjus daugiau kaip šimtui metų Pažaislio istoriją liudijantys archyviniai dokumentai skaitmeninėse laikmenose sugrįžo į Lietuvą ir Archyvo skaitykloje taps be jokių apribojimų prieinami Pažaislio istorijos tyrinėtojams ir visiems besidomintiems. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad šie dokumentai Lietuvos tyrinėtojų iki šiol tebėra beveik netyrinėti. Mūsų misiją Gruzijos nacionaliniame archyve palegvinio tai, kad 2009-aisiais čia lankėsi tuometinio Lietuvos archyvų departamento ir valstybės archyvų atstovai, kiek vėliau šiuos dokumentus tyrinėjo istorikas dr. Mindaugas Paknys ir Lenkijos tyrinėtoja dr. Ilona Czamanska, kuri bene pirmoji sudarė išsamų šių dokumentų aprašą ir katalogą.²⁸

Didžioji dalis šio fondo dokumentų yra susiję ne tiek su paties vienuolyno veikla, kiek su vienuolyno žemėvalda, jos formavimusi ir valdų, vėliau tapusių vienuolyno nuosavybe,

²⁶ V. Kiknadze. Krotki zarys zycisa i dzialalnosci katolikosa-patriarchy Kiriona II. – I. Czamanska. Dokumenty klasztoru oo. kamedulow z Pozajscia w panstwowym archiwum hisotrycznym w Tbilisi. Katalog. – Poznan, 2012, s. 17-18;

²⁷ Ten pat, p. 18.

²⁸ I. Czamanska. Dokumenty klasztoru oo. kamedulow z Pozajscia w panstwowym archiwum hisotrycznym w Tbilisi. Katalog. – Poznan, 2012.

ankstesnių savininkų istorija. Kaip žinome, Pažaislio vienuoliai kamalduliai be Pažaislio dar valdė visą eilę netoliese esančių valdų. Kai kurias jų (pvz., Leipalingį - Lepūnai?, Lejpuny) vienuolynui užrašė savininkai, patys priimdami vienuolio įžadus ir stodami į vienuolyną. Kartu su dovanojimo dokumentais į vienuolyną pateko ir tų valdų ankstesnių savininkų dokumentai (pirkimo-pardavimo dokumentai, teismų dokumentai, testamentai, etc.). Šių dokumentų dėka galima atsekti ne tik konkrečių valdų, bet ir jas valdžiusių LDK giminių istoriją.

Išsami dokumentų analizė galėtų būti ne vieno atskiro mokslinio straipsnio tema. Savo teksto tikslą apribodami siekiu tik pristatyti Gruzijos nacionaliniame istorijos archyve saugomus su Pažaisliu susijusius dokumentus platesniam besidominčiųjų ratui apsiribosime keletu pavyzdžių liudijančių šių dokumentų svarbą Pažaislio vienuolyno istorijos tyrimams. Pavyzdžiui, GNIA saugomi dokumentai liudija, kad pati Pažaislio valda, susidedanti iš kelių kaimų, žinoma ne vėliau kaip nuo XVI a. pirmosios pusės. 1533 metais ši valda jau neabejotinai priklausė Taborovskiams. XVI a. pabaigoje Pažaislio savininkas Timotiejus Taborovskis, nebeišgalėdamas susimokėti skolas, pradėjo pardavinėti žemę. 1591 metais pusę Pažaislio valdos jis pardavė Jonuši Radvilai.²⁹ Timotiejui Taborovskiui mirus, jam priklausiusi Pažaislio valdos dalis perėjo keturių jo vaikų - sūnų Aleksandro, Jurgio, Jonušo ir dukros Bogdanos - nuosavybėn. 1596-aisiais, neišgalėdami išmokėti savo tėvo užtrauktos 22 kapų ir 2 grašių skolos, jo sūnūs perleido Radvilai savąsias Pažaislio valdos dalis.³⁰ Naujasis savininkas neilgai trukus, 1598-aisiais, pardavė įsigytą Pažaislio valdą (be T. Taborovskio dukters dalies) Mstislavlio kašteliono Semiono Vajnos našlei Elžbietai Vajnienei. Energinga našlė 1603 metais įsigijo ir likusią Pažaislio valdos dalį. Dar po kelerių metų Pažaislio valdą norėjo palikti savo sūnui Abraomui Vajnai, tačiau šiam pasirinkus dvasiškio pašaukimo kelią (jo dvasininko karjera buvo sėkminga - buvo Vilniaus sufraganas ir kanauninkas, Žemaičių, o vėliau - Vilniaus vyskupu) nebeturėdama kam ją palikti, nusprendė ją parduoti.

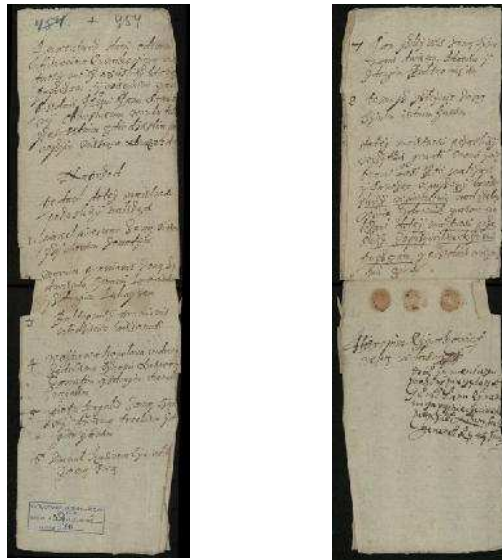
Naujoji Pažaislio valdos savininkė Kauno pakamarienė Elena Anskopovienė Pažaislio valdą įsigijo dėl tos pačios priežasties - norėdama aprūpinti savo vaikus. Tačiau aplinkybės susiklostė taip, kad abu jos vaikai mirė anksti. Neturėdama kam daugiau palikti, ji Pažaislį užrašė savo vyro sūnėnui Jonui (Jonuši) Skopui. Šis tapo valdos savininku po Elenos Anskopovienės

---

²⁹ žr. I. Czamanska. Dokumenty klasztoru oo. kamedulow z Pozajscia w panstwowym archiwum hisotrycznym w Tbilisi. Katalog. – Poznan, 2012, s. 22; GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 3. 1.

³⁰ Ten pat.

mirties 1625-aisiais, tačiau vos dvejiems metams tepraėjus, pardavė Pažaislį Jarašiui Einaravičiui.³¹ Šiam valdant 1641 metų spalio 23 dieną buvo sudarytas bene seniausias mūsų laikus pasiekęs Pažaislio valdos inventoriūs.³²

1641 m. spalio 23 d. Pažaislio valdos inventoriūs, GNIA F.1458, ap.2, b. 70.

Po Jarašiaus Einaravičiaus mirties Pažaislis atiteko jo svainiui Kauno žemės teisėjui Samueliui Oborskiui, kuris 1664-ųjų gegužės 22 d. jį pardavė LDK kancleriui Kristupui Pacui už 14 000 lenkiškų auksinų (GNIA saugomas šio pirkimo-pardavimo dokumento nuorašas ir pirkimo-pardavimo dieną sudarytas Pažaislio valdos inventoriūs).³³ Pastarasis Pažaislio valdą pirkė tikslingai - jau turėdamas sumanymą čia įkurti vienuolius kamaldulius. Oficialiai K. Z. Pacas Pažaislį padovanojo vienuoliams kamalduliams tų pačių metų lapkričio 4 d. Tai buvo pirmoji fundacija būsimajam Pažaislio vienuolynui. Šią valdą kamalduliai valdė iki pat vienuolyno uždarymo 1832 metais. Vėlesni su šia valda susiję dokumentai liudija, kad nuolat vyko ginčai dėl šios valdos ribų ir kad kitoje Nemuno pusėje esanti Pažaislio valdos dalis dėl politinių aplinkybių ne visuomet buvo kamaldulių dispozicijoje.³⁴

³¹ Ten pat.

³² GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 70.

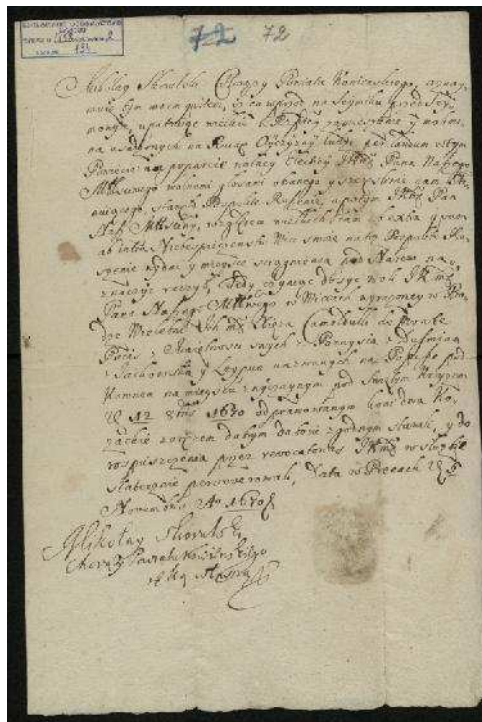
³³ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 70, l. 1-2, 4.

³⁴ žr. I. Czamanska. Dokumenty klasztoru oo. kamedulow z Pozajscia w panstwowym archiwum hisotrycznym w Tbilisi. Katalog. – Poznan, 2012, s. 22; GNIA. F. 1458, ap. 2; M. Paknys. Pažaislio legendos ir tikrovė: vienuolyno XVIII-XIX a. aprašymai. - V., 2014, p. 11; M. Paknys. Pažaislio vienuolyno statybos ir dekoravimo istorija. - V., 2013, p. 23-72; M. Paknys (sud.). Pažaislio vienuolyno 350 metų istorija. - V., 2014, etc.

GNIA saugomų dokumentų tarpe yra ir daugiau vertingų dokumentų, padedančių atskleisti ir kitų kamaldulių nuosavybėn perėjusių valdų bei jų savininkų istoriją. Tai - Varda (Warda), Vronovskas (Vronovas?, Wronowsk), Blaškovščizna (Blażkowszczyzna), Vardelė (Wardeczka), Jackovska (Jackowska), Jarmoliškės (Jarmališkės?, Jarmoliszki), Leipalingis (Lepūnai?, Lejpuny), Jagintai, kitaip dar vadinami Bakalažiškėmis (Jaginty/Bakalarzyszki), Bačkonys (Beczka alias Polubeczek) ir jų savininkai ar/ir valdytojai - Švabai, Vajnos, Daugirdai, Rajsčiai, Sopočkos ir eilė kitų.

Į atskiras dokumentų grupes išskirtini dokumentai, susiję su ginčais dėl žemės valdų ribų. Pavyzdžiui, tokie yra 24-uri XVII amžiaus dokumentai, apimantys daugiau kaip 50 metų laikotarpį ir susiję su ginčais dėl žemės valdų ribų tarp Pažaislio vienuolyno ir vienuolyno fundatoriaus Kristupo Paco iš vienos pusės ir Kauno jėzuitų, seserų benediktinių ir Kazimiero Petraševičiaus iš kitos.³⁵

Du dokumentai liudija apie incidentą, įvykusį 1688 metais, kai Kauno iždininkas Jurgis Sirutis įvykdė ginkluotą išpuolį prieš Pažaislio vienuolynui priklausantį Pakalniškių kaimą.³⁶

1670 m. lapkričio 5 d. Mikalojaus Skorulskio patvirtinimas apie 2 raišių karių išstatymą, GNIA F.1458, ap. 2, b. 134

³⁵ GNIA. F. 1458, ap. 2, b.80-102.

³⁶ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 121, 122.

Visa eilė dokumentų liudija apie vienuolyno ginčus su įvairiais asmenimis dėl valstiečių.³⁷

Atskira, tiesa - negausi - grupė dokumentų susijusi su vienuolyno karinėmis prievolėmis. Pavyzdžiui, 1670 metų lapkričio 5 dienos dokumentu Mikalojus Skorulskis patvirtina, kad Pažaislio vienuolyno vienuoliai iš Pažaislio, Dusmenų, Jackovsko (Jackowska) ir Leipalingio (Lepūnų?, Lejpuny) išstatė du raitus karius.³⁸

Keletas dokumentų susiję su vienuolyno ginčais su Oginskiais dėl Bačkonių folvarko (Polubeczek alias Beczkany).³⁹

Atskirai paminėtinas vienintelis visame dokumentų komplekse esantis spalvotas planas. Tai - 1763 metais Pažaislio vienuolynui priteistų šienaujamy pievų ir miškų, esančių Kauno pavieta Rumšiškių seniūnijoje Rumšiškių dykroje prie Vyčiaus upės. Valdos dydis - daugiau kaip 5 valakai. Valdą nesunku lokalizuoti pagal plane pažymėtas Striaunės ir į ją įtekančią Vyčiaus upes.⁴⁰

1763 m. Pažaislio vienuolynui priteistų šienaujamy pievų ir miškų, esančių Kauno pavieta Rumšiškių seniūnijoje, GNIA, F. 1458, ap. 2, b. 148.

³⁷ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 123-127; 150-157 ir kt.

³⁸ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 134-137.

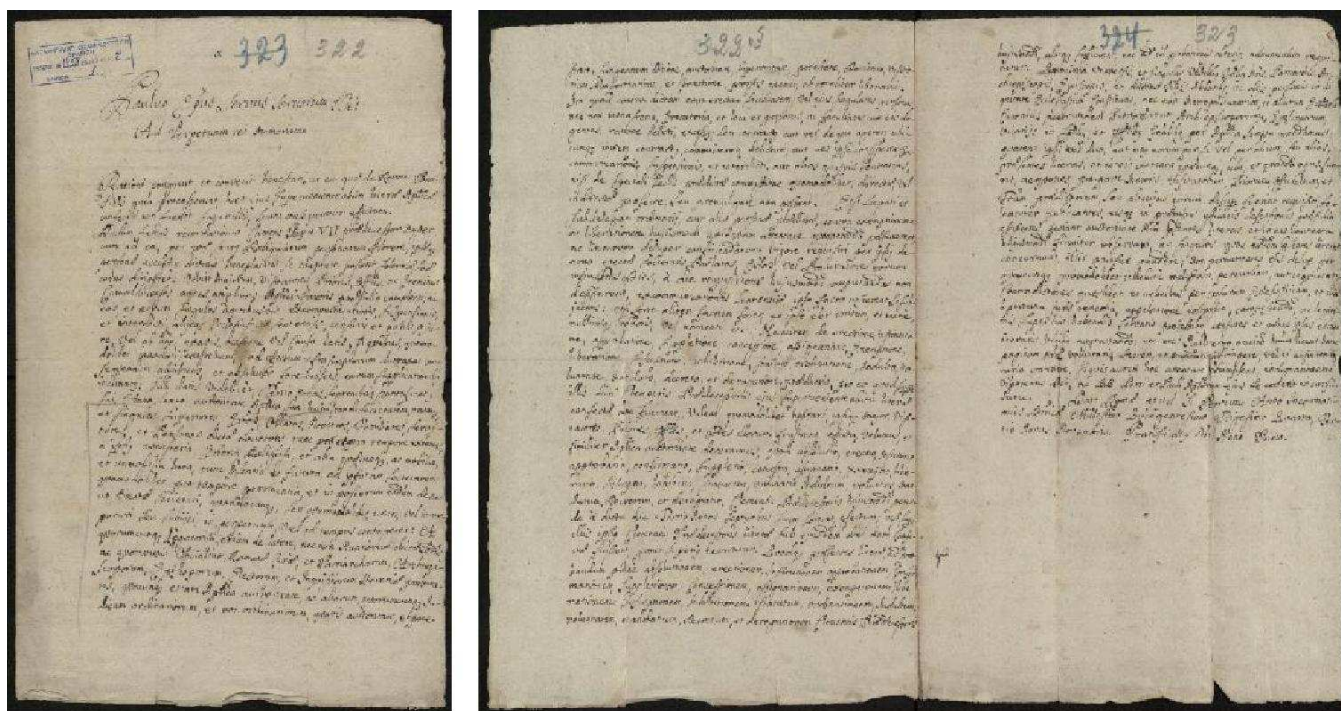
³⁹ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 138-139.

⁴⁰ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 148.

Tiesiogiai su pačiu Pažaislio vienuolynu ir jo veikla susiję dokumentai skaičiumi sudaro nedidelę visų dokumentų, vienaip ar kitaip susijusių su Pažaislio vienuolynu, dalį (16 saugojimo vienetų), tačiau visi jie - reikšmingi Pažaislio vienuolyno istorijos šaltiniai.

Apie tuometinio LDK kanclerio Kristupo Zigmanto Paco ketinimus įsteigti Lietuvoje kamaldulių vienuolyną įvairūs šaltiniai mini jau nuo 1660-ųjų metų. Kaip žinome, tuo metu dar buvo nesibaigęs sunkus savo padariniais Lietuvai karas su Rusija, dalis krašto, įskaitant ir sostinę Vilnių, dar tebebuvo užimta priešo. Visa tai liudija, kad kanclerio sumanymas buvo ilgai brandintas ir apgalvotas. Tai patvirtina ir vienuolyno statybos, kurioms K. Z. Pacas skyrė daug dėmesio ir lėšų, istorija. 1664 m. lapkričio 3 d. buvo patvirtinta Pažaislio vienuolyno fundacija, dar po ketverių metų – 1667-aisiais – pradėti bažnyčios ir vienuolyno statybos darbai, paskirtas pirmasis prioras, kuriuo tapo vienuolis Jeronimas Krasauski (Krasowski). Formaliai Pažaislio vienuolyno statybos pabaiga laikoma 1712 metai, kai buvo konsekruota bažnyčia.⁴¹

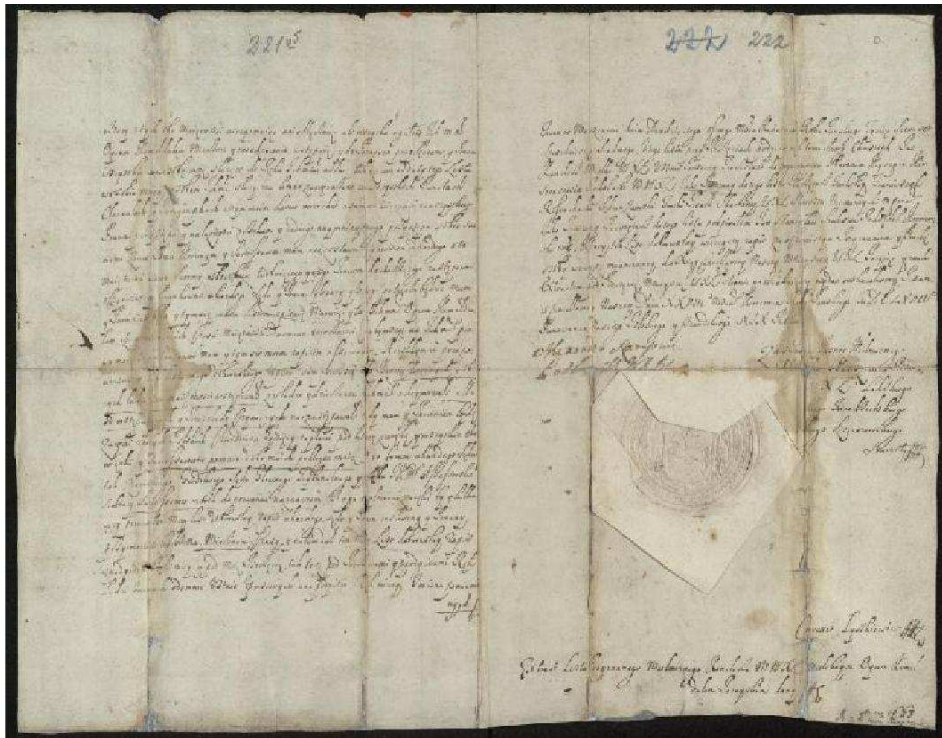
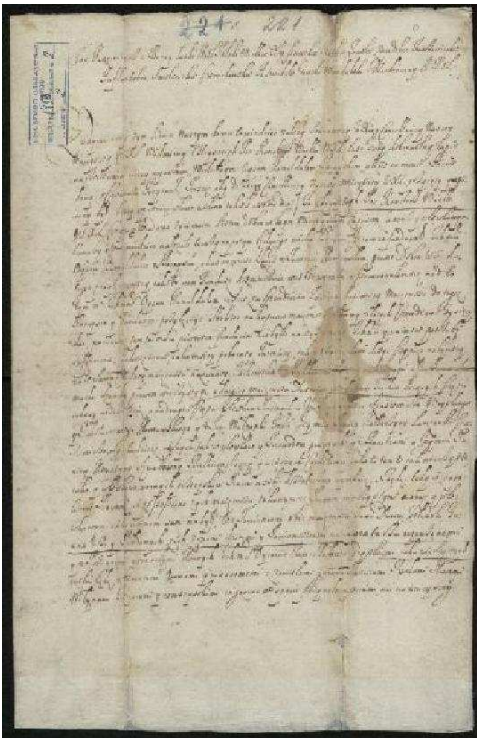
1534 m. lapkričio 3 d. popiežiaus Pauliaus III vienuolių kamaldulių regulos patvirtinimas, GNIA, F. 1458, ap. 2, b. 1.

Ypač vertingi yra 1534 metų lapkričio 3 dieną datuotas popiežiaus Pauliaus III dokumento, kuriuo patvirtinama vienuolių kamaldulių regula, nuorašas lotynų kalba⁴²; 1667 metų balandžio 8 diena datuotas dokumentas, liudijantis, kad Lietuvos-Lenkijos karalius Jonas

⁴¹ M. Paknys (sud.). Pažaislio vienuolyno 350 metų istorija. – V., 2014, p. 7, 9; M. Paknys. Pažaislio vienuolyno statybos ir dekoravimo istorija. - V., 2013, p. 31-32, 185;

⁴² GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 1.

Kazimieras patvirtino Kristupo Zigmanto Paco fundaciją Pažaislio vienuoliams kamalduliams įrašant šią fundaciją į LDK mažosios kanceliarijos knygas (vienas egzempliorius lotynų, kitas - lenkų kalba)⁴³; tėvo Serafino, 1685-1687 m. buvusio Pažaislio vienuolyno prioru, testamentas, sudarytas prieš jam duodant vienuolio įžadus (lotynų k.)⁴⁴; 1683 metų data datuotos vienuolyno vidaus tvarkos taisyklės (lotynų k., trūksta pradžios ir pabaigos)⁴⁵; Romos kurijos raštas dėl šv. Mišių laikymo prie šv. Juozapo altoriaus (lotynų k.)⁴⁶; 1763 m. gegužės 13 d. popiežiaus Klemenso XIII raštas-leidimas dėl Pažaislio vienuolyno altoriaus ir kitų daiktų perkėlimo į kitą vietą dėl vienuolyno nusiaubimo⁴⁷ ir kt.

1667 m. balandžio 8 d. Lietuvos – Lenkijos karaliaus Jono Kazimiero dokumentas, kuriuo yra patvirtinama Kristupo Zigmanto Paco fundacija Pažaislio vienuoliams kamalduliams, GNIA, F. 1458, ap. 2, b. 2.

⁴³ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 2, 3.

⁴⁴ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 5.

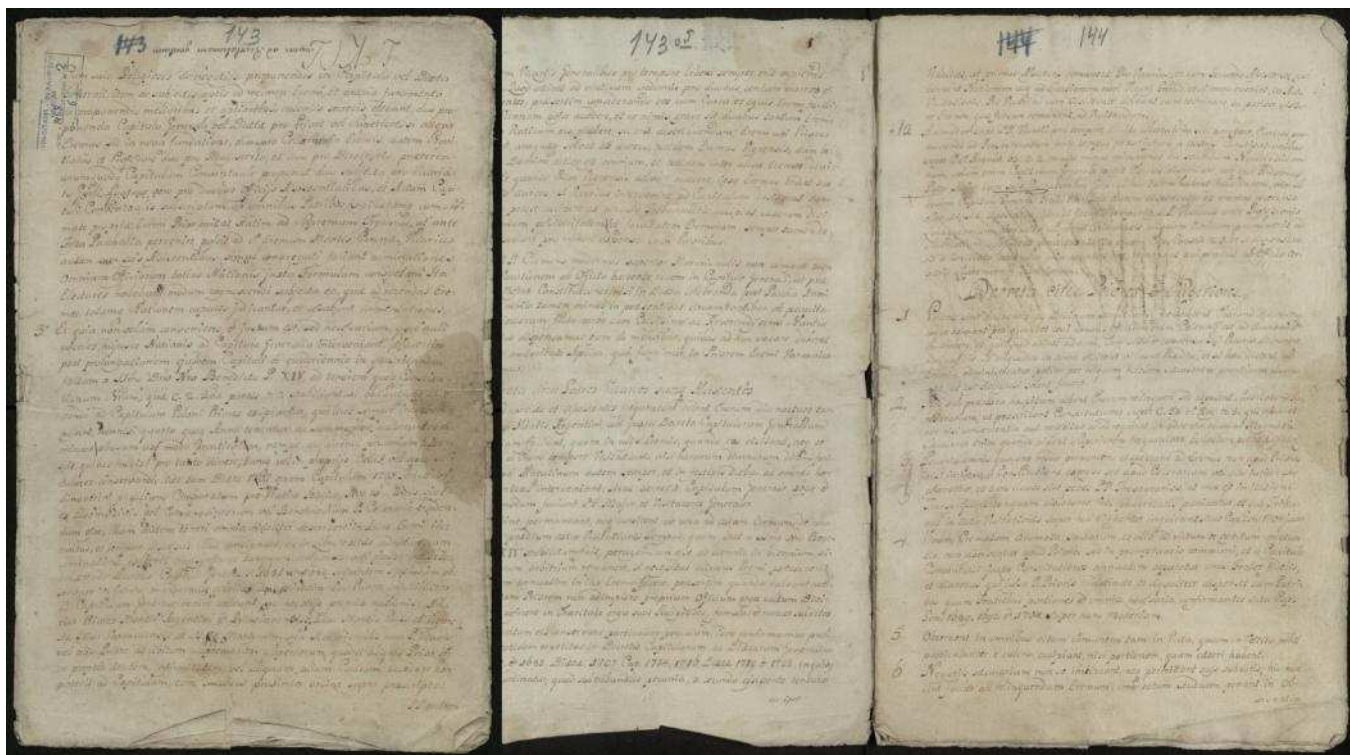
⁴⁵ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 6.

⁴⁶ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 10.

⁴⁷ GNIA. F. 1458, ap. 2, b. 15.

Kiriono II fonde Gruzijos nacionaliniame archyve yra ir daugiau dokumentų, galimai susijusių su Lietuvos istorija. Visų pirma – tai jo “Kauno laikotarpio” susirašinėjimas ir kiti asmeniniai dokumentai. Pavyzdžiui, V. Kiknadzė nurodo vieną jo laišką, kuriame Kirionas negaili karčių žodžių savo pirmtakui pravoslavų bažnyčios Kauno vyskupui Aleksandriui Dobryninui (1860-1868), kurio nurodymu buvo sunaikintos (sudaužytos) Pažaislio vienuolyno skulptūros.⁴⁸

1683 m. vienuolyno vidaus tvarkos taisyklės, GNIA, F. 1458, ap. 2, b. 6.

Be Pažaislio istoriją liudijančių dokumentų Gruzijos nacionaliniame archyve yra ir daugiau dokumentų, susijusių su Lietuvos istorija. Iš jų galima paminėti rašytinių dokumentų grupes, susijusias su tarpukario Lietuvos ir Gruzijos tarpvalstybiniais tarpusavio santykiais įvairiose srityse – politikos (pvz., tuometinio Kaukazo Lietuvių Tarybos pirmininko Prano Dailidės sveikinimas Gruzijos Demokratinės Respublikos Vyriausybei Gruzijos Nepriklausomybės paskelbimo proga,⁴⁹ dokumentai, liudijantys Gruzijos ir Lietuvos atstovų Paryžiaus taikos konferencijoje bendradarbiavimą, siekiant nepriklausomybės pripažinimo 1919-

⁴⁸ V. Kiknadze. Krotki zarys zycisa i dzialalnosci katolikosa-patriarchy Kiriona II. – I. Czamanska. Dokumenty klasztoru oo. kamedulow z Pozajscia w panstwowym archiwum hisotrycznym w Tbilisi. Katalog. – Poznan, 2012, s. 16;

⁴⁹ Gruzijos nacionalinis istorijos archyvas (toliau – GNIA). F. 9, b. 205, l. 3.

1920 metais,⁵⁰ Lietuvos atstovų susirašinėjimo su Gruzijos legatūra Paryžiuje 1922 metais dokumentai⁵¹), ekonomikos (kai kurie dokumentai, susiję su plačiai žinomo to meto Rusijoje tiltų inžinieriaus, vėliau labai prisidėjusio prie Nepriklausomos Lietuvos atkūrimo, Petro Vileišio darbo veikla Gruzijoje⁵²), etc.

Kaip žinome, lietuvių bendruomenė Kaukazo regione XIX-XX a. pradžioje buvo itin gausi. Nepaisant to, dokumentų, liudijančių jos istoriją, iki šiol žinoma labai nedaug. Turint galvoje, kad yra išlikę ir Gruzijos nacionaliniame istorijos archyve saugomos Gruzijoje veikusių katalikų bažnyčių bažnytinės (metrikų) knygos, XIX-XX a. pradžios Kaukazo administratoriaus fondas, vidaus reikalų įstaigų (žandarmerijos ir kt.) ir institucijų fondai, kad ligi šiol iš esmės netyrinėti Osetijos bei Adžarijos autonominės srities archyvuose saugomi dokumentai, kurie dėl susiklosčiusių aplinkybių šiuo metu yra neprieinami, labai tikėtina, kad tyrinėtojų, besidominių lietuvių bendruomenės Kaukazo regione istorija, laukia ne vienas atradimo džiaugsmas. Atsižvelgiant į visa tai, atskirai verta paminėti GNIA saugomą žymaus Kaukazo lietuvių bendruomenės veikėjo, vėliau, 1918-aisiais, paskirto oficialiu Lietuvos Vyriausybės atstovu prie Gruzijos Respublikos Vyriausybės, matematikos mokytojo 4-ojoje Tifliso (dab. Tbilisis) berniukų gimnazijoje Prano Dailidės asmens bylą.⁵³ Iš šios 42-iejų lapų bylos sužinome nemažai reikšmingų jo gyvenimo ir veiklos faktų iki 1918 metų, o taip pat galime patvirtinti ar patikslinti kai kuriuos jau skelbtus duomenis. Byloje nurodyta, kad Pranas, Jono sūnus, Dailidė 1911 metais baigė Sankt Peterburgo inžinerinio universiteto Fizikos-matematikos fakultetą ir nuo tų pačių metų rugsėjo pirmos dienos buvo paskirtas „matematikos, fizikos ir fizinės geografijos mokytoju Marijampolės mergaičių gimnazijoje“.⁵⁴ Dar prieš pradėdamas dirbti gimnazijoje tais pačiais metais, t. y., 1911 metų liepos 19 dieną, susituokė su Marija Ničkovska – katalike, gimusia 1887 m. balandžio 26 dieną. Vaikų neturi, žmona gyvena kartu su vyru.⁵⁵

Po metų, t. y., 1912 m. rugpjūčio 10 d. paskirtas nuo tų pačių metų rugsėjo 1-os dienos „neetatiniu matematikos, fizikos ir matematinės geografijos mokytoju Čenstakavos berniukų gimnazijoje“. Dėl prasidėjusio I Pasaulinio karo uždarius Čenstakavos berniukų gimnaziją

⁵⁰ Žr. GNIA. F. 1864, ap. 2, b. 225, 572.

⁵¹ Žr. GNIA. F. 1864, ap. 2, b. 611, 626.

⁵² Žr. GNIA. F. 1833, ap. 1, b. 1390 ir kt.

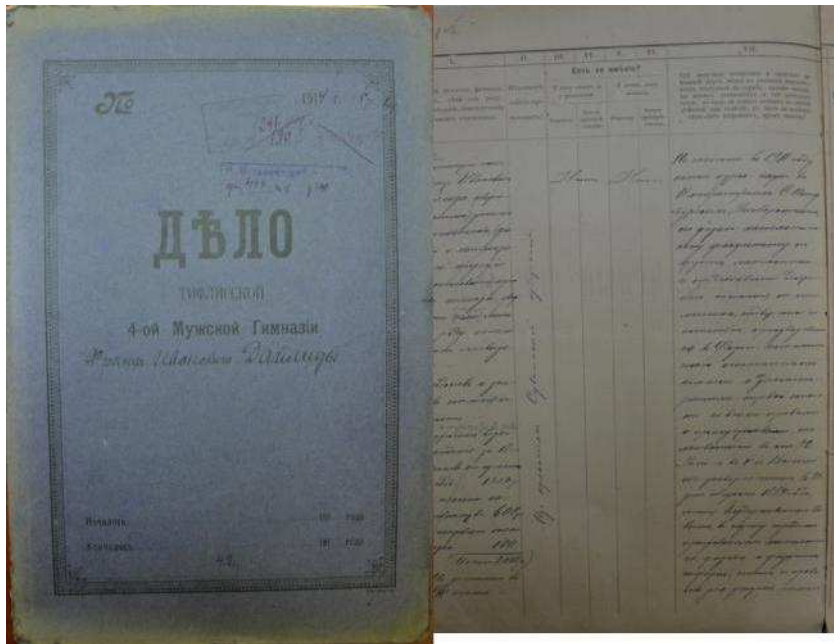
⁵³ Žr. GNIA. F. 444, ap. 1, b. 190.

⁵⁴ GNIA. F. 444, ap. 1, b. 190, l. 1-2. Taip pat žr.: „Pranas Dailidė“. – Vikipedija. Prieiga per internetą: https://lt.wikipedia.org/wiki/Pranas_Dailid%C4%97. Žiūrėta: 2015-08-23; Kazimieras Tamašauskas. Pranas Dailidė. Visuotinė lietuvių enciklopedija, T. IV (Chakasija-Diržių kapinynas). – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2003. 405 psl.

⁵⁵ GNIA. F. 444, ap. 1, b. 190, l. 1-2, 36.

Pranas Dailidė iš pradžių atsidūrė Maksvoje, iš kur nuo 1914 metų rugsėjo 1-os dienos buvo perkeltas (paskirtas) dirbti matematikos mokytoju į Tbilisio IV-ąją berniukų gimnaziją.⁵⁶

Dar vienas įrašas P. Dailidės asmens byloje liudija, kad jis „Paliko tarnybą savo prašymu paskyrus jį Lietuvos Respublikos atstovu prie Gruzijos, Armėnijos ir Azerbaidžano vyriausybių ir tapus neįmanomu toliau suderinti pedagoginę veiklą su atstovavimo veikla.“⁵⁷

Pr. Dailidės tarnybos byla, GNIA F. 444, ap. 1, b. 190.

Taip pat paminėtina visa eilė kūrybinių sąjungų (visų pirma - Rašytojų ir Teatro sąjungų) tarpusavio ryšius atspindinčių dokumentų (susirašinėjimas, renginių plakatai, programos); vaizdo dokumentų (pvz., Gruzijos telegramų agentūros darytos Sausio 13-osios įvykių nuotraukos), ankstyvojo laikotarpio (XIX a. pab.-XX a. pr.) Lietuvos socialdemokratų istoriją liudijantys dokumentai, netgi keletas knygų (J. Zavadskio spaustuvėje Vilniuje 1854 metais atspausdinta 146 puslapių knyga "ISZRINKIMAI ISZ GIWENIMA IR APRASZIMA LIETUVIŲ" ir 1890 metais Sankt Peterburge išleista iliustruota I. M. Batiuškovo knyga rusų kalba "Белоруссия и Литва. Историческія судьбы Северо Западнаго края" („Baltarusija ir Lietuva. Šiaurės vakarų krašto istoriniai likimai“).

Išsamesnei Lietuvos-Gruzijos ryšius, lietuvių bendruomenės ne tik Gruzijoje, bet ir visame Kaukazo regione istoriją liudijančių isorijos šaltinių paieškai reikėtų surengti dar ne vieną

⁵⁶Ten pat, l. 2, 3 v.

⁵⁷Ten pat, l. 33b.

darbinę išvyką į Gruzijos nacionalinį archyvą bei kitas šios šalies valstybines dokumentų saugyklas. Būtinai tikėtis, kad identifikavus istorijos šaltinius, galbūt ir pati Lietuvos-Gruzijos istorinių ryšių bei lietuvių bendruomenės Kaukazo regione istorija pagaliau sulauks savo tyrinėtojų.

Komandiruotės metu taip pat buvo susipažinta su Gruzijoje visuomenei teikiamų paslaugų sistema, Nacionalinio archyvo skaitmeninimo, restauravimo padaliniais, lankytasi Šiuolaikinės istorijos archyve, etc. Su Gruzijos nacionalinio archyvo generaline direktore Teona Iashvili buvo aptarta galimybė surengti bendrą archyvinių dokumentų parodą, atskleidžiančią Gruzijos ir Lietuvos tarpusavio santykius, keistis gerąja patirtimi ir kt.

Taip pat apsilankėme Lietuvos Respublikos ambasadoje Tbilisyje, susitikome su Gruzijos lietuvių bendrijos pirmininke Zina Karuchnishvili. Susitikimų metu buvo aptarti ir klausimai, susiję su lietuvių bendruomenės Kaukazo regione istorija bei jos tyrimais.